

JURNALUL UNUI OFIȚER CRAIOVEAN PARTICIPANT LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

ȘERBAN PĂTRAȘCU*

Abstract: The manuscript of the young officer named George Orman presents a firsthand account of the Romanian army, following their involvement in the campaign of 1916 to 1918.

„The Campaign Notes” is a record of everything he saw, heard, and lived through during the war. Being the commander of the Ambulance of the XI-th Division, he had accompanied troops in Transylvania, Oltenia, Muntenia and Moldova, as well as in Bessarabia.

A patriot and a fearless serviceman, he had done his duty towards his country, having been promoted and decorated for his bravery.

Keywords: Manuscript, officer, the First World War, Orman, Craiova.

Păstrat într-o Colecție Particulară din Craiova, *Jurnalul* ofițerului George Orman reprezintă o mărturie inedită privind participarea armatei române la campania din Primul Război Mondial, dintre anii 1916–1918.

Extrem de voluminoase, grupate în nu mai puțin de 26 de caiete, însemnările acoperă perioada 12 august 1916 – 4 iunie 1918 și au fost scrise de locotenentul în rezervă G. Orman chiar în mijlocul evenimentelor la care participa, nelăsând astfel ca timpul să-i estompeze amintirile. Mai mult, ele sunt însoțite de reproduceri după documentele ori comunicatele oficiale, de extrase din ziarele vremii, precum și de fotografii și schițe realizate de autor.

În cele aproximativ 1000 de pagini ale manuscrisului, intitulat *Note de Campanie*, George Orman povestește, într-un ritm însuflețit și atrăgător, neobișnuită și teribilă experiență a războiului pe care a trăit-o vreme de doi ani. Cu amănunte interesante este descrisă viața pe front cu greutățile și dificultățile întâmpinate, starea de spirit a soldaților și a ofițerilor, sorții schimbători ai războiului unde victoriile se împleteau cu înfrângerile.

Manuscrisul surprinde și prin dezvăluirea feței celei mai crude a războiului. Moartea este prezentă la fiecare pas și în orice loc. Câmpurile de luptă sunt pline de morți, orașele sunt bombardate, tifosul exantematic face ravagii.

---

* Cercet șt. III, dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane din Craiova „C.S. Nicolăescu-Plopșor”, al Academiei Române; e-mail: serban_patrascu@yahoo.com.

Nu lipsesc informațiile despre Craiova, orașul său natal care-i adăpostea familia¹, și a cărui soartă îl preocupa permanent, și despre familiile din Oltenia (Ioanid, Potârcă, Tătărescu, Neamțu, Carianopol, Gigurtu, Chintescu, Secșoreanu, Valimărescu ș.a.) prinse în vârtejul războiului.

Cu un remarcabil talent de povestitor, Orman consemnează tot ce a trăit, a văzut și a auzit în perioada războiului.

Cine a fost George Orman?

Autorul însemnărilor provine dintr-o veche familie de aromâni stabilită la Craiova probabil în cursul secolelor XVIII–XIX. Tatăl său, înalt magistrat², a făcut parte din elita societății craiovene din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Născut pe 8 ianuarie 1885, George Orman a beneficiat de o educație solidă,

iar în 1910 a absolvit Facultatea de Drept din București (Fig. 1). După război, s-a înscris ca avocat în Baroul Dolj unde a profesat, cu întreruperi (între 1926–1935), până în anul 1945 când s-a pensionat la cerere. În 1946, guvernul comunist i-a tăiat pensia și, în ciuda repetatelor apeluri de a fi reînscris printre pensionari, un deceniu mai târziu, în 1956, i se răspundea că cererea nu i-a fost rezolvată³.

În plan personal, după o primă căsnicie nereușită, George Orman și-a întemeiat o nouă familie prin căsătoria (22 septembrie 1921) cu Dora Javet, fiica profesorului Jules Javet, conducătorul Institutului de Băieți cu același nume din Craiova.

Fig. 1. George Orman fotografiat la Chișinău în 1918

Sursa: Note de Campanie (manuscris).

¹ În Craiova, familia Orman avea casa pe strada Sf. Ion Hera nr. 5.

² Seniorul George Orman s-a născut pe 19 octombrie 1847 la Craiova. Licențiat în Drept la Paris (1872), Jude Instructor (1874), Procuror (1875), Președinte și Prim Președinte al Tribunalului Dolj (1876–1878), Consilier la Curtea de Apel Craiova (de la 1888), Avocat în Baroul Dolj (P. Ghiăcioiu, Anuarul Baroului pe anul 1905, Craiova, Editura Samitca, 1905, p. 49, nota d). Moare pe 9 februarie 1915.

³ Arhiva Baroului Dolj, Dosar 7/1920: Avocatul George Orman.

*

În vara anului 1916, ultimele zile de pace l-au găsit la Urzicuța, în județul Dolj, unde împreună cu mama sa – tatăl decedase – se ocupa de administrarea moșiei. Îi plăcea viața la țară, iar comerțul cu cereale îi asigura un venit îndestulător.

Aștepta însă cu nerăbdare intrarea României în război pentru întregirea neamului. Pe 12 august, nota în jurnal: „Cei doi ani de demoralizatoare și înăbușitoare *neutralitate*, a umplut paharul răbdării sufletelor românești. Țara întreagă cere cu insistență întregirea neamului. Acum ori niciodată... Și eu care îmi dau seama ce fericit și liniștit sunt, gândesc totuși ca ei! Sufletul meu vibrează azi alături de al celor ce voiesc Ardealul, și sunt clipe când fac abstracție de tot, și îl vreau cu prețul vieții mele chiar... Numai din jertfa unei generații va putea ieși dreptatea neamului, și de ce oare n-am fi noi aleșii, care să realizeze visul secular și speranțele a 14 milioane de suflete!”

Zvonul iminentei mobilizări îl urmărește și îl obsedează: „Să fie oare așa de aproape ziua visată de un neam întreg, ziua cea mare?”. Dornic să afle ultimele știri, Orman se duce la Craiova: „În tren, la Gară, în oraș, toți sunt zăpăciți. Mobilizarea e în aer, e peste tot și orașul e ca nebun. Ziarele – în ediții speciale – anunță Consiliul de Coroană pe mâine Duminică 15 August”. După declararea războiului „agitația din oraș și sutele de oameni ce aleargă ca nebuni pe stradă, smulgând edițiile speciale, mă trezesc ca dintr-un vis urât și mă culc zdrobit, după ce – la miezul nopții – aud clopotele de la biserici și trompetele la răspântii care anunță mobilizarea”.

Vestea intrării României în război stârnește reacții diferite în rândul populației. Un mare proprietar de pământ, precum Niță Drăgulescu întinde masă mare unde „se șampanizează” în timp ce, țărani veniți după știri „se înapoiază abătuți îndată ce află vestea hotărâtoare”. Bărbații mobilizați își fac testamentele, soțiile și mamele plâng iar „fetele sunt prăpădite: fiecare are oful ei”. Însuși Orman, care își dorise atât de mult războiul este cuprins de griji: „cad pe gânduri, sunt mișcat, mă întristez și-mi vine să plâng. Mă gândesc la copii, la soarta lor, la mama, la Dora mea pierdută și totuși atât de dragă, la toată gospodăria mea abia repusă pe roate. Dinaintea ochilor îmi apar sinistru toate grozăviile războiului, orfanii și miile de vieți sacrificate pe câmpul de luptă. Este ceva grozav!”. Și-a avut dreptate: și-a văzut prietenii și camarazii murind, Craiova ocupată de trupele germane și dezastrul lăsat în urmă de război în toată țara.

George Orman a fost comandantul trupei Ambulanței Diviziei a XI-a care se compunea din două secții medicale și una de brancardieri, având în total 444 de oameni și 40 de trăsurile „niște hurdubae mari și grele, fără arcuri și supraîncărcate cu material sanitar”. Printre medicii Abulanței se aflau craiovenii: maiorul Charles Laugier și colonelul August Vasilescu, dar și alții, care vor salva nenumărate vieți.

Iată cum descrie, pe 27 august 1916, primul său contact cu ororile războiului: „Peste noapte încăperile gării din Bumbesți s-au umplut de răniți. Sunt mulți sărmanii și doctorii abia prididesc cu schimbarea pansamentelor sângerânde. De la ora 7 sunt și eu acolo, căci voiesc să fac școală nervilor și mă încăpățânez să rezist oribilului spectacol. Din autocamionetele grațioase și ușoare, sanitarii scoboară binișor răniții pe târgi, albi ca hârtia, cu șuvițe de sânge negru-roș dără după ei. Sunt victimele unui bombardament aerian recent, și în fața lor răniții mai vechi veniți din văile Transilvaniei, cu bandajele neschimbate și însângerate, se dau sfios la o parte. Un ultim transport aduce o serie de mutilați și muribunzi, bandajați sumar, care se tăvălesc, urlă și împrășcă pereții cu sânge din membrele lor ciuntite. Brancardierii îi țin cu forța și în fața straniului amestec de oase și sânge negru, urât și închegat, fug, căci simt cum îmi alunecă pământul de sub picioare. Oroarea schijelor de obuz care rup carnea și arterele nu este pentru mine”.

Știrea despre pierderea Turtucaiei „lovitură dureroasă și dezastru ireparabil” îi strecoară în suflet „durerea primei înfrângeri” dar nu-l descurajează: „Trupele noastre copleșite de numărul Diviziilor germano-bulgare de sub comanda Mareșalului Mackensen au rezistat cu tărie, dârz, cum numai Dumnezeu știe, timp de trei zile și trei nopți dând cumplite lovituri dușmanului. Nici bestialitatea populației bulgare care-i împrășca din spate cu apă fiartă, nici focul ucigător al mitralierelor ce-i lovea în coastă nu a reușit să-i clinească. S-au bătut ca leii – și au murit Dumnezeeste pe sfântul lor pământ”.

Ordinul plecării pe front sosit în aceeași zi (27 august) „mă afectează puțin – mărturisește Orman – căci mi se îngreunează corespondența cu ai mei și apoi nu mergem la nuntă”.

Cu Ambulanța Diviziei a XI-a, Orman a însoțit armata română la luptele din Transilvania, Oltenia, Muntenia și Moldova, precum și la intrarea în Basarabia și la ocuparea Chișinăului.

Trecerea în Transilvania, în drum spre Petroșani, provoacă un entuziasm general în rândul armatei române care începe să cânte:

„La Turda unde Voevodul
Mihai cel brav a fost ucis.
La Turda azi sosit-a vremea
Să-nfăptuim al nostru mândru vis...
La Turda! La Turda!”

„Răgușit aproape și întinerit cu 15 ani – relatează Orman – calc peste vulturul bicefal – pajură sinistră azvârlită pe jos – pe pământul României Mari. Sunt nebun de bucurie și mă simt atât de mare când mă gândesc cu dezgust și milă, la nenorocirii embuscați și sedentari, care n-au simțit și nu vor simții niciodată *fiorul clipei acesteia*. Soldații, cu urechile ciulite căci a început să se audă tunul, cântă cu destulă inimă pentru firea românului, care nu-și prea iese din ale lui”.

Curând bucuria dispare și entuziasmul tânărului ofițer se stinge în fața atitudinii unor români din zona de graniță. Nedumerit și întristat, Orman constata: „Cum trecem dincolo, inima mi se strânge dureros căci poporul românesc în pitoreștile costume ne primește cu răceală și indiferență. *Frații* – ne privesc curioși și ... nu sunt la înălțime. Pentru ei noi suntem turburătorii liniștei, musafirul nepoftit care le schimbă tot rostul. De bine, de rău, se învățaseră și cu răul și ... necunoscutul îi sperie. Cel puțin aceasta e prima mea impresie”.

Așezările din Ardeal îi stârnesc admirația: „Satele Surduc și Livezeni, prin care trecem, au locuințe frumoase, cele mai frumoase din casele de țară ce am văzut, așezate frumos și gospodărește. Se cunoaște numai decât că am trecut hotarul căci asemenea clădiri nu se pot vedea în județele noastre”.

Orașul Petroșani, unde armata își stabilește cantonamentul pentru câteva zile, îi face o puternică impresie prin străzile asfaltate, curățenia exemplară, clădirile luxoase, grilajele de fier și parcurile moderne. „După ce traversăm vasta rețea de cale ferată în apropierea gării, pe care o zăresc frumoasă, mare și fină, începem să urcăm și numai acum îmi dau seama de valoarea și importanța acestui mare centru industrial. În urmă, orașul se desfășoară în vale, înfățișând cel mai neobișnuit și mai frumos amestec de culori. Casele, un haos arhitectonic, despărțite de străzi albe, șerpuitoare, care apar și se pierd printre ele, sunt împeștrite cu nenumărate coșuri de fabrici și uzine, înegrite de fum, iar tocmai în margine, acolo unde depărtarea, fumul și ceața opresc ochiul, se lămuresc construcțiile nesfârșite ale minelor de cărbuni, căci Petroșanii e o comoară fără preț”.

În mijlocul luptelor de pe frontul din Transilvania, superiorii, precum colonelul Cocorăscu, comandantul Brigăzii își îmbărbătează trupele: „Distins, foarte simplu și afabil, fostul prefect de Gorj ne face o impresie simpatică și ne câștigă îndată, iar când vorbește cald și puternic, românește – numai avânt și dragoste de țară – ne mișcă adânc și ne electrizează. Îl privesc cu drag, cu admirație, cu entuziasm căci e șeful visat și dorit și tot sufletul mi se umple de încredere, de speranță și de mândrie Românească...”.

Aici, în Ardeal, tânărul ofițer G. Orman primește botezul focului și tot de aici începe odiseea războiului care îl va purta până în Basarabia. Peste tot și în toate împrejurările și-a făcut datoria cu mult curaj fiind remarcat de comandanții săi. În 1917, a fost avansat căpitan, iar în 1918 a fost propus pentru avansare în gradul de maior și decorat cu Ordinul Coroana României clasa a V-a de Război cu Spade și Panglică de virtute militară, pentru bravură.

Foaia calificativă semnată de generalul Ernest Broșteanu, Comandantul Diviziei a XI-a, îi descrie activitatea (de la 16 august 1916 până la 11 martie 1918) în termeni elogioși:

„Căpitanul de rezervă din arma cavaleriei Orman G. George, a îndeplinit de la începutul campaniei până în prezent funcțiunea de comandant al trupeii ambulantei Divizionare No. 11.

Ofițer entuziast și brav a condus serviciu cu mult zel, devotament și abnegațiune.

A însoțit din proprie inițiativă și cu mult avânt, curaj și dragoste de țară, brancardierii pe front în luptele de la Merișor, Crivadia, Petroșani, Pasul Vulcani, Buliga, Turcinești, Târgu Jiu și Scoarța (Septembrie – Octombrie 1916).

Cu ocazia surprinderii inamice de la Cătunul (Dâmbovița) din 23 Noembrie 1916 a salvat întregul convoi de trăsuri grele (37 din 40) ale ambulanței Divizionare evacuată de medici, rămânând cel din urmă în fața inamicului ce sosea, dovedind astfel bravură ostășească și tenacitate, apoi timp de o lună și urmărit de aproape de inamic a izbutit prin pericole de tot felul cu concursul Preotului Cunescu D. și Sub-Locotenent Administrator Demetrescu G. Petre, să conducă intactă coloana la Roman.

Ambulanța Divizionară transformându-se în Spital de exantematici (Februarie și Martie 1917) cu reședința în Schitul Ducăi (din Vaslui) a secondat tot timpul pe medici în îngrijirea soldaților și camarazilor bolnavi, cu mult devotament locuind chiar în Spital.

Neobosit și fără preget în timpul luptelor din Iulie, August și Septembrie 1917, a stat în permanență la posturile de ajutor cele mai avansate ale Diviziei (Fiționești, Ciolănești, Holbănești, Mânăstioara, Valea Zăbrăuți, Cota 545 și Poenele Popei).

Bolnav de icter a continuat să facă serviciu timp de două săptămâni, până ce contractând o complicație tyfică a fost evacuat la Spitalul Curtea de Argeș No. 49 din Bârlad, unde a rămas timp de două luni.

A făcut parte din primele eșaloane care au intrat în Basarabia și au ocupat Chișinăul, și a fost același aci ca și aiurea.

Cu un fizic plăcut, inteligent, aptitudini militare excelente, deși cu constituție fizică cam debilă, a suportat cu înlesnire marșurile cele mai grele (Pitești–Roman și Adjud–Chișinău) și toate greutatețile inerente campaniei de iarnă.

Bun camarad, cu maniere distinse, foarte iubit de trupă a dovedit întotdeauna bună voință și o disciplină de toată lauda⁴.

Dintre toate nenorocirile trăite în război, de la înfrângeri la retrageri și boli, niciuna nu l-a afectat precum ocuparea Craiovei de către germani. În toamna anului 1916, tânărul ofițer citea cu înfrigurare comunicatele oficiale și își dorea să ia parte la luptele din Oltenia (Fig. 2). Pe 6 noiembrie 1916, în urma Comunicatului Oficial Nr. 83, Orman nota în jurnal: „Luptele crâncene și aprige le știu, ele îmi dau speranțe noi, dar mă și dor că nu pot fi și eu acolo. Nemții la Gilort! E grozav și totuși e așa. Dar ce face Craiova? Ce face Divizia de la Cerna? Și ce zic cei mari ai noștri? Vor oare să lase cel mai bogat colț al țării, grânarul României și pământul nostru drag în mâinile lui Falkenheim, înainte de a ne îngropa în el, pe toți cei născuți acolo? Să cadă Oltenia fără rezistență? Ar fi stupid, ar fi umilitor, ar fi

⁴ Foaia Calificativă nr. 4 atașată la anexele manuscrisului.

îngrozitor!”. Însă, a doua zi, temerile îi sunt confirmate de prietenul și camaradul său Emanoil (Nolică) Tătărescu: „Oltenia va sacrificată, iar trupele se vor retrage luptând. Ieri erau pe Amaradia și Jiu, au fost lupte la Coțofeni... Totuși Craiova, evacuată se va preda fără rezistență spre a cruța orașul de bombardament”.

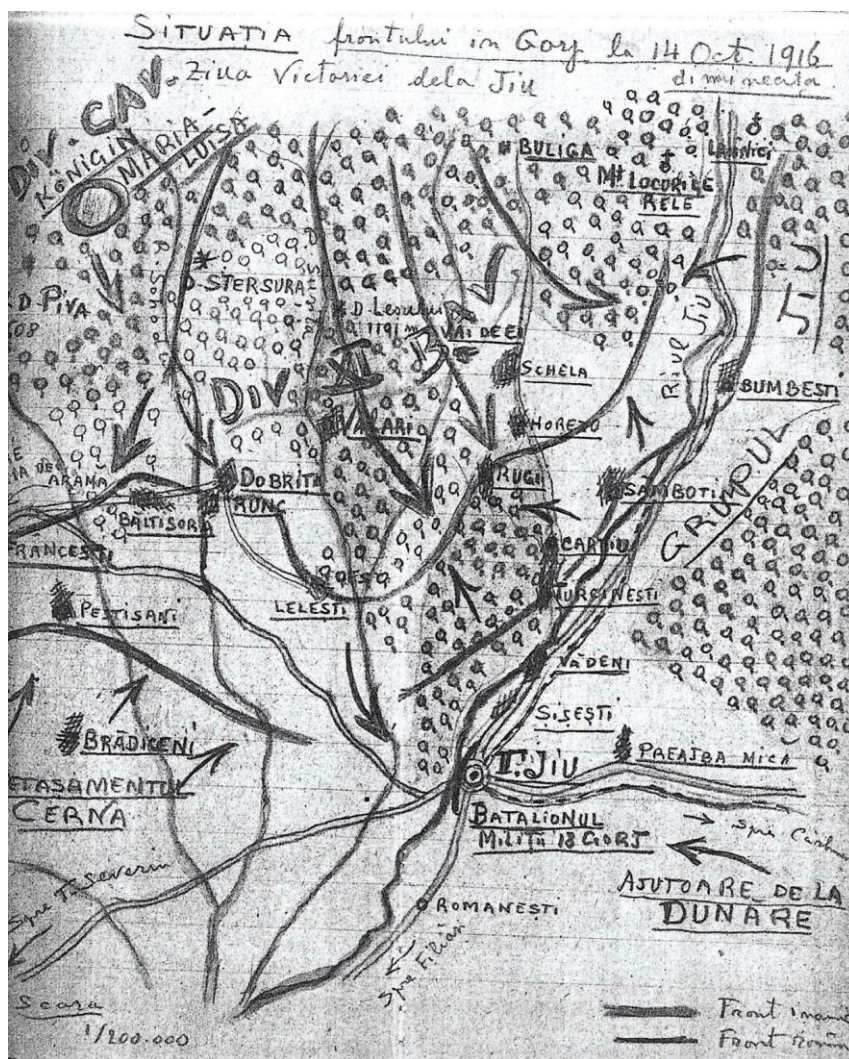

Fig. 2. Harta cu situația frontului în Gorj la 14 octombrie 1916 întocmită de G. Orman

Sursa: Note de Campanie (manuscris).

Plin de durere, își exprimă revolta: „Oltenia sacrificată! Craiova mea pierdută! Hoardele spurcate vor mânji dară Jiul și Oltul, Cozia nu se va nărui peste

ei, oricât ar tresări de durere mormântul sfânt al aceluia Mircea, care a îngropat odinioară la Rovine, în bălțile Craiovei, toată trufia lui Baiazid! Și Mihai Banul Craiovei va muri a doua oară și Domnul Tudor, și toți morții noștri dragi, când vor simți rușinea călcâiului brutal al berarilor bavarezi cu cască teutonă! Dar Craiova? Toată mândria și tot sângele generațiilor trecute mi se ridică în față și-mi înfriguresc ochii. Bulgarii și boșii stăpâni la Craiova? Craiova robită? Și poate nu am să mai văd vreodată orașul acesta, care pentru mine e mai altfel, căci nu seamănă cu niciunul din celelalte, de ale cărui aspecte și colțișoare mă leagă atâtea amintiri scumpe și al cărui cer îmi lipsește atâta zi... Când i-am spus lui Jilcu⁵ vestea, am plâns amândoi ca niște copii”.

Orman nu a fost doar un brav militar, ci și un atent observator. Aproape că nu este așezare, fie ea cătun, sat sau oraș, prin care trece, fără să nu lase o descriere cât se poate de veridică.

Orașele României Mici ca Târgu Jiu, Slatina, Pitești, Târgoviște și altele, cu aerul lor provincial, prind viață în însemnările sale. De pildă, Slatina, locul de refugiu al familiilor din Oltenia, îi lasă o impresie proastă: „Printr-un bulevard urât, murdar, adevărat ocean de noroi, sosesc prin ploaie în Slatina înfrigurată. Cu toată animația nenorocită e grozav de urât orașelul acesta. Afară de centru, unde e o mică grădiniță înecată în noroi, Banca Slatina, Prefectura, un Hotel curat și locuința Doctorului Pohl, străzile – chiar și centrul comercial – sunt urâte, cu locuri virane și case ruinate. Și e de mirare cum, atunci când toate orașele au înflorit și s-au civilizat, Slatina să fi rămas așa nevoiașă, arhaică și murdară”.

În schimb, orașul Pitești îl încântă: „Așezat între delurețe, binișor împodobite, Piteștiul – desigur și unde este așa de animat prin prezența atâtor trupe – îmi face cea mai frumoasă impresie. Grădina publică din centru, chiar în fața Hotelului meu⁶, bulevardul Elisabeta Doamna ce o străbate – cu case frumoase și elegante – mișcarea, vioiciunea și curățenia cartierului comercial mă câștigă cu totul. Mai văd un tribunal drăguț și o prefectură frumoasă, gimnaziul și numeroase școli simple și vesele. Un spital încăpător și curat, iar peste tot ordine și bună gospodărie”.

La scurtă vreme, Piteștiul a fost supus unor repetate atacuri aeriene soldate cu victime, iar Orman remarcă, profund impresionat, curajul copilului doctorului Cugler⁷, ce făcea serviciul de cercetaș pe lângă tatăl său: „Se anunțase că avioanele au plecat și băiatul a fugit să adune și să panseze răniții căzuți în stradă. Dar avioanele inamice se întorc din nou. O bombă cade aproape de copil. Ucide un țăran rănit și un elev de liceu din Calafat. Rănit la abdomen și picioare tânărul Cugler e adus tatălui său. După ce-l pansează la picioare, Doctorul îl dezbracă și găsește abdomenul perforat până la peritoneu, o baltă de sânge. «– Ce e asta tată, de ce nu mi-ai spus că ești așa de rău rănit la abdomen? – Ca să nu te sperii prea

⁵ Rafailă (Radu) Jilcu era ordonanța lui G. Orman.

⁶ Orman se cazase la Hotelul Splendid „curat și vrednic de un oraș civilizat ca Pitești”.

⁷ Doctorul Cugler era Șeful Serviciului de Semievacuare Pitești.

rău și să aibi timp să-mi legi întâi rănilor de la picioare și mâini». L-au operat, i-au taiat și două degete la mâna stângă și se pare că va scăpa cu viață”.

Tot la Pitești, Orman asistă la un „oribil spectacol”, execuția unor ciobani acuzați de spionaj în favoarea austro-ungarilor:

„E vorba de trei ciobani – trei spioni prinși în regiunea Petroșanilor și pe care Curtea Marțială a Diviziei i-a condamnat la moarte. Popa Mitică, obligat să asiste, îmi spune că i-a spovedit ieri și-mi dă amănunte asupra crimei de care sunt învinuiți. Doi au mărturisit: unul a făcut semnalizări indicând poziția artileriei noastre, celălalt a tăiat firul telefonic, *îndemnat și de frica ungarilor*, zice el. Cel de al treilea bănuieț mai mult că a tăiat firul telefonic lângă care a fost găsit, tăgăduiește cu încăpățănare și în fața lui D-zeu și a morții, a spus ieri popii același lucru: nu este vinovat cu nimic. Destinul totuși se va împlini, curtea marțială s-a pronunțat și nimic nu-l mai poate scăpa.

Ați văzut vreodată mahalalele Craiovei revărsându-se spre parcul Bibescu, împodobit pentru vreo serbare populară? Același public gătit, pestriț, stupid și ridicol năvălește de la [ora] unu, șuvoi exuberant, pe șoselele desfundate ce duc spre vestita *Trivale*.

Când sosesc cu Nolică Tătărescu și Doctorul Turturică – convoiul sinistru – trei mocani în cojoace mițoase, legați unul de altul și încadrați de jandarmi pedestrii – intră pe poarta cimitirului Sf. George. Doi – cei ce au mărturisit – sunt mai în vârstă. Unul cu părul de un gris murdar, lipicios și mare, ce-i cade în plete bogate pe umeri, cu o pălărie rotundă, neagră a portului de dincolo și cu un cojoc de cioban. Vârsta între 50–60 ani. Celălalt e mai tânăr ceva, să tot aibă vreo 35–40. Brun, neras, cu trăsături viguroase și nasul acvilin, poartă aceeași pălărie rotundă și un surtuc scurt și peticit. Al treilea e un copilandru voinic și bine legat, puțin mai înalt și mai blond. E cu capul gol și într-un mintean îmblănit.

După ce traversăm cu toții cimitirul, autoritățile în cap și publicul pe de lături, convoiul se oprește în fund lângă o groapă mare săpată aproape sub gard. E groapa lor.

Începe însă o scurtă discuție provocată de Căpitanul Boerescu, căruia nu-i place locul ales și îndată din ordin, un jandarm rupe 4 blăni din gard, poartă prin care convoiul pornește înainte.

De data asta puterile au părăsit cu totul pe cei trei nenorociți ce și-au văzut groapa. Mai mult târâți și împinși ajung ei la locul ales de Căpitanul ce le prelungește chinul, o vâlcea cu niște dafini.

Lugubra operație văzută la Horez reîncepe, repetându-se întocmai, cu singura deosebire că victimele de azi sunt numai niște mizerabile ruini omenești. Nu am curajul să mai privesc oribilul spectacol, întorc capul îndată ce zăresc zburând în toate direcțiile țândările din pomi. Este prima salvă. După a treia cadavrele sunt dezlegate. Pachete oribile, ele sunt trase târâș de capătul sfoarei prin noroiul negru și cleios, spre groapa ce așteaptă deschisă, pe când madamele – paiate din Pitești, inconștiente și colorate ca niște papagali, reiau – satisfăcute – drumul gospodăriilor lor zăpăcite.

Rămân tot restul zilei sub impresia grozavului spectacol, indispus și plictisit, mai ales că de la 12 am intrat de serviciu și voi dormi la cazarmă”.

Camarazii de arme (Fig. 3), medicii, șefii militari și chiar unii politicieni – nu scapă observației lui Orman care se grăbește să le facă mici caracterizări morale și fizice. Generalul David Praporgescu este „un om și jumătate”, în vreme ce, Căpitanul Pârvu Boerescu este „o mediocritate ambițioasă și înfumurată, care are aerul să mă ia cam de sus”. Despre medicii-șefi ai celor două secții medicale ale Ambulanței, afirmă: „Niciunul nu se vede prea cald sau apropiat. Popișteanu este gentil, dar are ceva fals și cam mefistofelic în figură, iar Rădulescu pare o natură cam rece”.

Fig. 3. Camarazi de arme (de la stânga la dreapta): Petrișor Demetrescu, G. Păcală, Colonelul Popișteanu, G. Orman, Dr. N. Nicolaescu
Sursa: Note de Campanie (manuscris).

Mai simpatici îi sunt „ceilalți ofițeri mai mici și mai ales preotul și farmacistul-șef”. În februarie 1918, aflat la Chișinău, are ocazia să-l întâlnească pe Ion Inculeț venit să discute cu generalul Ernest Broșteanu, comandantul Diviziei a XI-a: „Azi am revăzut pe Ion Inculeț, Președintele Republicii Moldovenești. După o convorbire telefonică avută cu Broșteanu, acesta mi-a anunțat sosirea. A venit pe la 9 și jumătate și l-am primit jos la intrare. Un om înalt, spătos, figură jovială și plină. Un cap rotund care s-ar preta la caricatură, având forma unui ou, chel și ras, cu un nas cam coroiat, vesel și afabil. Broșteanu l-a așteptat în capul scării și a stat

vreo oră și ceva. La plecare l-am condus la automobil. M-a întrebat dacă mi-am văzut familia la Iași (călătorisem cu el), cu o delicată atenție. Am aflat că Inculeț a locuit mult timp la Petrograd, unde a fost membru al Academiei”.

Am prezentat în articolul nostru doar câteva din nenumăratele evenimente și întâmplări de care abundă manuscrisul lui George Orman. Fără doar și poate, *Notele de Campanie* sunt o lectură atrăgătoare și interesantă și un document istoric folositor.

Nu cunoaștem motivul pentru care nu și-a publicat amintirile încă din timpul vieții dar nu a fost singurul. Și memoriile din Primul Război Mondial ale altor craioveni, ca Ciocazan⁸ ori Năvârlie⁹, au fost recuperate și publicate relativ recent. O excepție a făcut N. Defleury¹⁰, al cărui volum de amintiri a apărut în anul 1940. Sperăm, desigur, ca într-un viitor apropiat și însemnările lui George Orman să vadă lumina tiparului și să intre în circuitul științific al literaturii de specialitate.

Bibliografie

Surse inedite

- Arhiva Baroului Dolj, *Dosarul 7/1920: Avocatul George Orman*.
- Orman, George, *Note de Campanie* (Manuscris).

Lucrări generale, studii și articole

- Ghiăcioiu, P., *Anuarul Baroului pe anul 1905*, Craiova, Editura Samitca, 1905.

---

⁸ C.M. Ciocazan, *Amintiri din războiul întregirii neamului*, Ediție îngrijită și studiu introductiv de Ioan Anastasia și Nicolae Marinescu, Craiova, Editura Aius, 2007.

⁹ Constantin I. Năvârlie, *Cronica celor 100 de zile de război în Munții Cernei*, vol. I, îngrijit de L. Deaconu, Otilia Gherghe și Tudorița Deaconu, Craiova, Editura Sitech, 2009.

¹⁰ N. Defleury, *Divizia de la Cerna. De pe front în captivitate 1916–1918*, Craiova, Editura Ramuri, 1940.

